

Piotr Biesiada

"Louis Braille : dotyk geniuszu", C. Michael Mellor, tł. Eryk Zieliński, Marek Kalbarczyk, Warszawa 2009 : [recenzja]

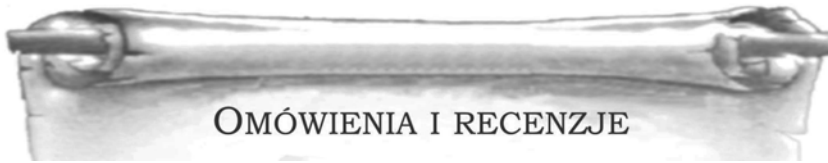
Bibliotheca Nostra : śląski kwartalnik naukowy 3-4/3/4, 129-134

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

OMÓWIENIA I RECENZJE

Piotr Biesiada
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Louis Braille : dotyk geniuszu / C. Michael Mellor ; [tł. Eryk Zieliński, Marek Kalbarczyk]. – Warszawa : Fundacja Szansa dla Niewidomych, 2009. – XIII, 132 s. – ISBN 978-83-929511-2-4.

Problematyka dostępu osób niewidomych do słowa pisanego od wielu lat budzi zainteresowanie różnych grup badaczy, skupiających się m.in. na historii i rozwoju pisma Louisa Braille’a, roli pomocy dydaktycznych i rehabilitacyjnych, ułatwiających codzienne funkcjonowanie ludzi borykających się z utratą narządu wzroku, jak również wpływu najnowszych technologii na percepcję tekstu przez te osoby. Równie często tematem opracowań naukowych staje się sytuacja dostosowania instytucji kultury i nauki do potrzeb osób z niepełnosprawnością wzroku.

Tym właśnie zagadnieniom swoją pracę poświęcił angielski publicysta C. Michael Mellor, który opublikował dzieło *Louis Braille: a touch of genius*. Praca ukazała się w 2006 roku w Stanach Zjednoczonych Ameryki, nakładem National Braille Press, a następnie została przetłumaczona na język polski i wydana w 2009 roku przez polską Fundację Szansa dla Niewidomych pod tytułem *Louis Braille: dotyk geniuszu*¹.

Książka C. M. Mellora naświetla koleje losu L. Braille’a, który w wieku trzech lat uległ wypadkowi, w wyniku którego zaczął tracić wzrok. Doznane obrażenie spowodowało, że „dwa lata po wypadku, Louis był całkowicie niewidomy” (s. 16). Opisując życie rodzinne Braille’a, autor nie skupia się tylko na chorobie chłopca, lecz ukazuje również sytuację panującą w Coupvary, rodzinnej wiosce głównego bohatera. Społeczeństwo Coupvary, dowiedziawszy się o tragedii, jaka spotkała rodzinę Louisa, postanowiło zaangażować się w proces kształcenia dziecka. Jednym z mieszkańców wioski, który włączył się w nauczanie Braille’a, był katolicki duchowny, o. Palluy. Dostrzegł, „że młody

---

¹ Fundacja istnieje od 1992 roku. Prężnie działa na rzecz osób niewidomych i słabowidzących. Więcej informacji (*Fundacja*, 2010).

Louis jest inteligentny i ciekaw świata, którego nie może już zobaczyć” (s. 24). Obserwacje proboszcza pobliskiego kościoła pomogły rodzicom dziecka podjąć decyzję o jego dalszym kształceniu. W miejscowej szkole Braille rozpoczął naukę z widzącymi dziećmi, zaskarbił sobie sympatię nauczycieli i uczniów oraz uzyskał znakomite wyniki, które dały mu możliwość zdobywania wiedzy w paryskiej szkole dla niewidomych².

Młody Braille rozpoczął pobieranie nauki w placówce kształcącej niewidome dzieci w 1819 roku. Moment ten Mellor opisuje jako niezwykle wydarzenie w życiu niewidomego chłopca. Interesująco przedstawia historię powstania tej placówki. Dodatkowo omawia działalność Institution Royale des Jeunes Aveugles, na tle instytucji stworzonej przez króla Ludwika IX, zwanej Quinze-Vingts. Prócz tego zapoznaje czytelnika z postacią Valentina Haüy’a, który odegrał zasadniczą rolę w procesie edukacji francuskich niewidomych. Koncentruje się także na wynalazkach V. Haüy’a, które były związane z dostosowaniem druku na potrzeby osób z niepełnosprawnością wzroku³. Poza tym Autor przybliży sylwetki znanych niewidomych osób, które pełniły znaczące role w XVIII i XIX wieku⁴.

Proces zdobywania wiedzy przez L. Braille’a nie należał do najłatwiejszych, jeżeli chodzi o warunki lokalowe i sytuację finansową ośrodka. Drastycznie obniżone dotacje przeznaczone na edukację niewidomych spowodowały, że dyrektor placówki – Sébastien Guillié – musiał ograniczyć wydatki przeznaczone na jej działalność. Niedostateczne finansowanie placówki przysporzyło S. Guillié wielu problemów, które wywierały bezpośredni wpływ np. na zdrowie uczniów. Dyrektor podejmował różnorakie działania na rzecz swoich podopiecznych, które były związane z przywróceniem nauczania muzyki i praktycznej nauki zawodu oraz z powiększaniem księgozbioru w druku wypukłym i ulepszeniem metod rozpoznawania tekstu przez podopiecznych szkoły. Opracowywane na przestrzeni wieków metody, umożliwiające czytanie i pisanie osobom niewidomym, zostały omówione przez Mellora w wystarczający sposób: posłużył się m.in. wyselekcjonowanymi fotografiami i grawiurami, które zostały udostępnione autorowi przez Musée Va-

---

² Placówka nosiła nazwę Institution Royale des Jeunes Aveugles. Była to pierwsza szkoła dla niewidomych w Europie, której założycielem i wieloletnim dyrektorem był Francuz Valentin Haüy.

³ V. Haüy opracował sposób produkcji książek oparty na czcionce wypukłej, którą niewidomy odczytywał palcami. Ogólnie rzecz ujmując, prace Haüy’a były skupione wokół szeroko pojętego drukarstwa.

⁴ Autor przedstawia życiorysy m. in. Nicholasa Saundersona (1682-1739) i Marii Theresii von Paradis (1759-1824).

lentin Haüy w Paryżu. C. M. Mellor przedstawił działania Braille'a, związane z dostosowaniem druku wypukłego do potrzeb niewidomych w oparciu o „pismo nocne”, które stworzył były oficer armii francuskiej Charles Barbier de la Serre. Próby, związane z przyswajaniem nowych wiadomości dotyczących sposobu czytania i pisania przez osoby niewidome, L. Braille zgłębiał pod okiem Alexandra François-René Pigniera, który pełnił funkcję dyrektora szkoły od 1921 roku. Dwunastoletni Louis, zachwycony systemem Ch. Barbiera, rozpoczął intensywną naukę tego pisma. „System Barbiera polegał na 12-punktowej komórce: dwie pionowe kolumny po sześć punktów każda. Jego kod nie opierał się na alfabecie, a raczej na dźwiękach – był on trudny dla czytelnika i wcale nie podobny do sposobu, w jaki czyta się druk” (s. 61). Wkrótce niewidomi uczniowie dostrzegli niedoskonałości tego sposobu zapisu, a mianowicie „nie było ortografii, gramatyki, żadnego sposobu przedstawiania liczb, nie było muzyki” (s. 61). Rozpoznanie usterek metody Barbiera skłoniło L. Braille'a do rozpoczęcia pracy nad udoskonaleniem systemu znaków, który umożliwiałby niewidomym samodzielne zdobywanie wiedzy o otaczającym ich świecie. Niestrudzony wysiłek nad nowym sposobem porozumiewania się niewidomych przyczynił się do tego, że „już w wieku 15 lat Louis przeciął dwunastopunktową komórkę Barbiera na pół, redukując ją do sześciu punktów, które zgrabnie mieściły się pod czubkiem palca czytelnika” (s. 62). Rewolucyjne odkrycie udoskonalone zostało w 1825 roku⁵ i od tego momentu było rozpowszechniane w paryskiej szkole. Po raz pierwszy „pierwotny kod Braille'a został opublikowany przez szkołę w druku wypukłym z przykładami brajla [w 1929 roku – przyp. P. B.]” (s. 63). Wynaleziony system Braille'a tworzy „komórka brajlowska – układ sześciu punktów: 2 w poprzek i 3 w dół” (s. 63). C. M. Mellor wyjaśnia logikę Braille'a zastosowaną w sześciopunkcie poprzez prezentację zapisu.

Zdobyte w paryskim Instytucie dla Niewidomych umiejętności i kwalifikacje umożliwiły Braille'owi podjęcie pracy w charakterze nauczyciela: „Louis uczył gramatyki i geografii zarówno niewidomych jak i widzących uczniów do 1835, po czym nauczał tylko niewidome dzieci” (s. 67). Doświadczenia w pracy z dziećmi, talent dyplomatyczny, śmierć ojca oraz dalsze losy i problemy ze zdrowiem L. Braille'a Mellor omówił przede wszystkim na podstawie listów skierowanych do rodzzonego brata Simona-René oraz Pigniera i jego siostry.

---

⁵ L. Braille miał wtedy zaledwie 16 lat.

Życie L. Braille'a było skupione nie tylko wokół opracowania pisma, ale również nierozdzielnie wiązało się z muzyką, która towarzyszyła mu od początku edukacji w Instytucie. Sztuka ta pełniła istotną funkcję w egzystencji osób pozbawionych wzroku, bowiem wpływała na ich psychikę oraz umożliwiała zdobycie środków do życia. Twórca pisma punkowego, jako organista, korzystał ze swojego daru, grając w paryskich kościołach, np. w Kościele Saint-Vincent-de-Paul⁶. Braille grał także na wiolonczeli i stroił fortepiany. Te praktyczne umiejętności stały się źródłem jego dochodu. Przygotowanie muzyczne pomogło Braille'owi opracować kod muzyczny, który umożliwił niewidomym muzykom grę na instrumentach.

Mogłoby się wydawać, że genialne odkrycia L. Braille'a zakończyły proces udoskonalania pisma, jednak Braille nie tylko skupił się na sześciopunkcie, ale także na dziesięciopunkcie, który „wykorzystywał macierz 10 x 10” (s. 88). Sposób ten przełamał barierę porozumiewania się niewidomych z osobami widzącymi głównie dzięki drukowi mozaikowemu i wynalazkowi rafigrafu.

Wszystkie dokonania L. Braille'a, związane z opracowaniem i dostosowaniem metody sześciu punktów do potrzeb osób z niepełnosprawnością wzroku, nie od razu zostały zaakceptowane. Jedną z nieprzychylnych jego wynalazkom osób był Pierre-Armand Dufau⁷, który zakazał stosowania systemu brajlowskiego w szkole w 1840 roku. Decyzja ta miała negatywne skutki nie tylko dla edukacji niewidomych, ale również dla „książek wytłoczonych metodami Haüy – 26 tytułów wyprodukowanych za rządów Guillié i 47 za rządów Pignera” (s. 99), które z nakazu Dufau zostały spalone. Proceder Dufau, na szczęście, nie trwał długo, gdyż uczniowie dalej, często w ukryciu, korzystali z wynalazku Braille'a. Oprócz tego sam L. Braille rozpoczął aktywnie propagować swoje odkrycia związane z pismem dotykowym (sześć- i dziesięciopunktowym). W tym celu napisał list do Wilhelma Kleina, w którym zachwalał wynalazek rafigrafu, oparty na piśmie dziesięciopunktowym. Cztery lata po wprowadzeniu restrykcji, tj. w 1844 roku, brajl znów zagościł w murach Królewskiej Instytucji dla Niewidomej Młodzieży w Paryżu. Stało się to za sprawą wicedyrektora

---

⁶ Według M. Mellora Braille grywał w Kościele Św. Wincentego a Paulo, gdyż był zbyt chory, aby daleko podróżować. Oprócz tego Zgromadzenie Łazarzystów zajmowało szczególne miejsce w sercu L. Braille'a. Zob. s. 78.

⁷ Następca Pigniera na stanowisku dyrektora. Był przeciwnikiem Kościoła Rzymskokatolickiego. Opowiadał się za rozdziałem państwa od Kościoła zgodnie z ideologią Rewolucji Francuskiej.

placówki, Josepha Guadeta, który „zdał sobie sprawę, że brajl był istotnie bardziej praktyczny niż druk wypukły” (s. 101).

Zmagania Braille’a z nieuleczalną chorobą (gruźlica) M. Mellor przedstawił na podstawie listów, pisanych do Pigniera oraz do siostry i do matki.

Tworząc biografię wybitnego Francuza, M. Mellor nie skupił się tylko na opisie kolejnych etapów życia głównego bohatera⁸, lecz przedstawiał także dalsze losy systemu brajla na świecie, poprzez scharakteryzowanie procesu dostosowywania brajla w Europie i Ameryce. Dzieło C. M. Mellora po części stanowi również źródło wiedzy o historii dziewiętnastowiecznej Francji. Ukazuje rozwój pomocy dydaktycznych stosowanych w szkołach dla niewidomych oraz informuje o zdobyciach techniki, które w dynamiczny sposób rozpowszechniły system sześciu punktów pod koniec XIX i na początku XX wieku. Opisuje ponadto zmagania niewidomych o prawo do równego traktowania, godnego życia i godziwego zarobku. Przełamuje zarazem stereotyp niewidomego, wedle którego osoby z niepełnosprawnością wzroku są nieporadne i skazane na pomoc drugiego człowieka.

Popularnonaukowa publikacja Mellora jest bardzo dobrze przygotowana edytorsko i merytorycznie. Jest pierwszą pracą dostępną w języku polskim, która została napisana na podstawie pierwotnych źródeł. Dodatkowym walorem poznawczym książki jest zamieszczenie 31 listów twórcy pisma punkтового skierowanych do członków rodziny, przyjaciół i znajomych. Jeden z listów został zapisany w systemie brajla i zamieszczony na początku opracowania. Z kolei kilka kolejnych zostało udostępnionych w postaci reprodukcji. Oprócz tego w książce opublikowano złote myśli dziesięciu znanych ludzi⁹, które skłaniają czytelnika do refleksji nad życiem m.in. osób niewidomych i wprowadzają w tematykę danego rozdziału. Na uwagę zasługują słowa amerykańskiej niewidomej działaczki, Hellen Keller, która oświadczyła: „my, niewidomi, tyleż zawdzięczamy Louisowi Braille’owi, co cała ludzkość Gutenbergowi” (s. 11).

Praca zawiera kolorowe fotografie, przedstawiające m.in. rodzinną wioskę Braille’a, czarnobiałe ilustracje, które obrazują codzienne życie mieszkańców Coupvray oraz grawiury i litografie, ukazujące m.in. postać niewidomego w czasie pracy i nauki.

⁸ L. Braille zmarł w wieku 43 lat.

⁹ Wśród których znaleźli się m.in.: Perykles (ok. 500-429 p.n.e.), J. Swift (1667-1745), V. Haüy (1745-1822), L. Braille (1809-1852), O. Wendell Holmes (1809-1894), W. Pater (1839-1894), H. Keller (1880-1968), A. de Saint-Exupéry (1900-1944).

Na końcu pracy autor opublikował wiadomości odnoszące się do źródeł ilustracji, przypisy, bibliografię oraz indeks w układzie alfabetycznym. Dodatkowo zamieścił informacje ułatwiające turystom dotarcie do Muzeum Louisa Braille'a mieszczącego się w jego domu rodzinnym, na przedmieściach Paryża.

Bibliografia:

Fundacja Szansa [online]. 2010 [dostęp: 2010-11-10]. Dostępny w World Wide Web: <http://szansa.waw.pl/>.

Mellor C.M. (2009), *Louis Braille : dotyk geniuszu*. Warszawa.